

EKKLESIA AMSTERDAM zondag 6 november 2022

Onze hulp in de Naam

Bart-Jan van Gaart

Ben jij iemand die huilt als je heel boos bent? Sophie Hilbrand stelt de vraag in het programma Khalid en Sophie aan Buitenhofpresentator Maaïke Schoon, n.a.v. haar interview met de Russische Ambassadeur in Nederland. Ik heb het interview gezien en inderdaad de ingehouden woede en emotie waren van Maaïkes' gezicht te lezen. Ben jij iemand die huilt als je heel boos bent? Eerlijk gezegd: ik wel. Als mijn hart zo beroerd wordt dat ik mijn beheersing verlies, als ik zo gekweld, gekwetst of geraakt ben dat de fysieke spanning zorgwekkend toeneemt, maar ik houd me desondanks in, dan komen de tranen.

“Hebben zij nog nooit van mij gehoord, die aanstichters van dood, die mijn mensen verpatsen, en vreten als brood, die loochenen, dat Ik ben die ik ben, dat ik bij name ken de minste der mensen.... Psalm 14.

De psalmist is woedend, wanhopig. Ze doen maar, ze breken de weg op, verwoesten het land, misdadige regimes, corrupte regeringsleiders, dictators op macht belust, niets ontziend. De uitvreters, de huisjesuitmelkers, de beroepsvervuilers, de maffiosi en al het verdere tuig van de richel dat voorbij gaat langs de weg. En vanuit zijn verborgenheid achter het licht zoekt hij of er nog één is die beter weet. Maar nee.

Middeleeuwse commentaren positioneren deze psalm van David als een profetie over de Babylonische Ballingschap en de verwoesting van de eerste tempel, zoals Psalm 53, die nagenoeg een kopie is van psalm 14 de verwoesting van de tweede tempel aankondigt. In die tijd wordt iedere letter van de Hebreeuwse Bijbel gezien als verwijzing naar.... Bijzonderheid van deze psalm is dat over God gesproken wordt in de derde persoon terwijl de schurken aangesproken worden in de tweede persoon. Zodoende staat God buiten het menselijk tekort en is hij degene die om hulp gevraagd kan worden. Hulp voor de slachtoffers, straf voor de misdoeners en geweldplegers.

Psalm 14 is een woedepsalm die twee keer tot tranen komt. In het fragment dat ik zojuist citeerde en aan het einde als de psalmist vertwijfeld mompelt: “zal onze redding ooit dagen?”

Ik maak mij zorgen. U mogelijk ook. Het lijkt alsof alles in onze samenleving piepend en krakend tot stilstand komt, vervalt, verrot, wordt vernield. Oorlog in Europa. Een vuile oorlog waar halve waarheden en hele onwaarheden de toon bepalen. Terreur om niet alleen een heel land maar misschien wel een heel werelddeel te destabiliseren. Nucleaire dreiging. Energiecrisis, graancrisis, geldcrisis, inflatie, stikstofcrisis, landbouwcrisis, bouwcrisis, crisis op de arbeidsmarkt, crisis in de asielopvang, het onderwijs, de zorg, het openbaar vervoer. En over dit alles heen en boven alles uit de milieucrisis en de klimaatcrisis. Hoelang duurt het nog voordat het water ons over de schoenen klotst.

“Ze breken de weg op verwoesten het land. Niemand die raad weet, niemand die recht doet, niemand!”

Geen vrolijk verhaal nee. Het zijn geen vrolijke tijden.

En daarom zegt mijn vriend Augustinus: *“Broeders en zusters, er is een overvloed aan slechte dingen en dat heeft God zelf toegelaten. Was er maar geen overvloed aan slechte mensen, dan zou er ook geen overvloed zijn aan slechte dingen. Het zijn slechte tijden! het zijn moeilijke tijden! Dat zeggen de mensen tenminste. laten we liever goed leven, dan worden de tijden vanzelf goed. Wij zijn de tijden. Zoals wij zijn, zo zijn de tijden.*

Maar wat doen wij eraan? ... Waarom teleurgesteld zijn, waarom mopperen op God? Er is een overvloed aan slechte dingen in de wereld om te voorkomen dat we de wereld beminnen. ... De wereld is

slecht, jazeke, slecht. Maar we beminnen haar alsof ze goed is. Wat is er dan zo slecht aan de wereld? Want de hemel, de aarde en het water zijn niet slecht, en alles wat daarin is, vissen, vogels, bomen, ook niet. Al die dingen zijn goed. Nee, het zijn de slechte mensen die de wereld slecht maken.

Maar omdat we die slechte mensen zolang we leven, nu eenmaal niet kunnen ontlopen, moeten we een diepe verzuchting slaken naar God onze Heer, en het slechte verdragen om het goede te bereiken. Laten we het ons Gezinshoofd niet aanrekenen, want Hij is goed voor ons. Hij draagt ons, en niet wij Hem. Hij weet hoe Hij zijn schepping moet besturen. Doe wat hij beveelt, en hoop op wat Hij belooft.

Het idee dat het beste deel nog in het verschiet ligt, dat we de wereld niet mogen beminnen, dat we alles maar aan God over moeten laten, spreekt mij niet aan. Augustinus is een man van zijn tijd. Wij zijn van een andere tijd. Alhoewel, als kind moest ik zingen: 'stil maar, wacht maar, alles wordt nieuw. De hemel en de aarde.' Nu kan dat niet meer. Het idee van een almachtige die met het knippen van zijn vingers alles nieuw maakt, maar op zich laat wachten is niet te harden. Al heel wat theologen hebben zich hierover uitgelaten. U kent de bezwaren. Wat niet wil zeggen dat we in tijden van nood misschien best nog eens de ogen omhoog richten.

We zijn immers opgegroeid in de dampkring van een boek waarin een hoofdpersonage optreedt, die naar eigen luim optreedt of nalaat, gebiedt of smeekt, beloont of straft. In psalm 14 is deze personage aan het woord. Het is de woedende stem. Daarnaast: de verteller die ook een veronderstelde 'ons' woorden in de mond legt. "Zal onze redding ooit dagen?"

Wat mij wel aanspreekt is dat ik persoonlijk en wij allen in hoge mate verantwoordelijk zijn voor hoe onze samenleving en onze wereld eruit ziet. Scheppen wij ons een hel of scheppen wij ons een hemel. Ook Huijbers moet dat gevoeld hebben, want waar zojuist een eenzame stem God zelf aan het woord liet zingende: ik zal hen recht doen, kreeg die stem bijval van eerst het koor en toen van ons allen. Dat doet me ineens denken aan dat beroemde gedicht van Gerard Reve, Graf te Blauwhuis, uit zijn bundel Nader tot u. Het graf te Blauwhuis is van een jongeman van 18 jaar, die in de tweede wereldoorlog probeerde te vluchten voor een razzia. Het gedicht eindigt als volgt: *Gij, die koning zijt, dit en dat, wat niet al, ja ja, kom er eens om, Gij weet waarom het is, ik niet. Dat Koninkrijk van U, weet U wel, wordt dat nog wat?*

Nou Gerard, we werken eraan, maar of het wat wordt?

Ik houd van veel psalmen, maar deze nummer 14 heeft wel een speciaal plekje in mijn hart. Het temperament dat er van afspat, afgewisseld met vertwijfeling, prachtig hertaald door onze huisdichter Huub Oosterhuis. Het is een wel heel vroeg voorbeeld van een vrije vertaling, voor het eerst gepubliceerd in 1972 in *Zien som even* en onveranderd opgenomen in *150 Psalmen Vrij* in 2011. Oosterhuis heeft over dit werk gezegd: *Het was voor mij een crisistijd, ik moest opnieuw bedenken hoe ik verder moest. Ik begon de Brechtliederen te bestuderen, las veel Vondelvertalingen, en ik liep iedere dinsdag met Aschkenasy mee aan de Katholieke Theologische Hogeschool aan de Keizersgracht. Aan het eind van mijn "lern"-tijd bij Aschkenasy dacht ik: Ik wil een psalm vertalen, één die we hebben overgeslagen bij de Vijftig psalmen, omdat ik die niet begreep: Psalm 14. "De dwaas zegt in zijn hart: Er is geen God." Ik dacht altijd dat die dwaas een of andere gesjochten filosoof was. Maar Ashkenasy legde mij uit wat dat betekent, wie die dwaas eigenlijk is. En wat dat betekent, dat je dat in je hart zegt: Er is geen God. Toen zei ik tegen hem: "Ik wil als afstudeerstuk een bewerking maken van Psalm 14, en dan moet jij die doorlichten op de oorspronkelijke bedoeling van de psalm. Ik wil weten of ik hem begrepen heb." Zo is die Psalm 14 ontstaan.* Oosterhuis vertelt erbij dat het ook wel de Chilipsalm genoemd werd. Niet vanwege de pittige inhoud maar: *We waren in 1972 erg met Chili bezig, met het experiment van Allende. Dit was de eerste psalm die ik na de Vijftig psalmen maakte.*

De tekst werd magistraal getoonzet door Bernard Huijbers die het bestaat om aan het eind de melodie van het In Paradisum uit de Requiemmis te laten klinken: "Chorus Angelorum", *Daar schaart een*

koor van lichtgestalten zich om je heen en met Lazarus, de arme zwerver, zul jij zijn in rust en vrede voor altijd.

Zoals in 1972 er bewondering was voor het experiment van Allende in Chile dat tot grote verontwaardiging werd toen dit experiment op 11 september, dus een eerdere 9/11 gewelddadig in de kiem gesmoord werd door Pinochet, zo wordt nog steeds reikhalzend uitgezien naar een wereld van recht en vrede en genoeg voor ieder, al lijkt die verder weg dan ooit. Wij zijn de tijden. Wat is het in de mens dat wij, in tegenstelling tot andere diersoorten, er zo goed in zijn om onze eigen leefomgeving te verzieken? Dat begint al heel vroeg. Wij woonden thuis naast een kleuterschool en als ik buiten op het terras zat te studeren, hoorde ik de lieve kindertjes hartbrekende dingen tegen elkaar zeggen: "jij mag niet meedoen. Jij bent stom. Jij ziet er stom uit!" En afgelopen week kwam op school een meisje, één van mijn favoriete leerlingen uit mijn klas huilend bij me. Ze was verliefd op een jongen uit een andere klas. Ze dacht dat ze iets hadden. Maar de jongen had tegen zijn vrienden gezegd: "Ik wil alleen maar met haar bekken (zo noemen ze dat) en haar verliefd laten worden en dan dump ik haar." Nadat onvermijdelijk uitgekomen was dat het meisje zich bij mij beklaagd had, gooide de vriend er nog een schepje bovenop. Ik waarschuw u voor zeer grof taalgebruik. Hij stuurde haar een paar berichtjes met als inhoud: Je maakt hier een K groot probleem van, waarom de K doe je dat? Je bent een K hoer, K sletje met je liegen, je moet een K stoot op je bek krijgen. Jij haakt je mentor erbij. Ga maar lekker op een hoek op de stoep staan K hoer en iedereen K slet. Waar K voor staat, kunt u zelf wel invullen en ook. En dat alles van een jongen van 14 tegen een meisje van 14. En denk vooral niet dat dit extreem is. Dit maken uw kinderen en kleinkinderen mee. En more to come! Ja, en wat er tussen volwassen mensen wordt uitgespookt, op kleine en grote schaal is niet beter. Ik noemde al een aantal voorbeelden.

Wat is het met ons? Waar komt onze neiging om de weg op te breken, het land te verwoesten vandaan? Zijn wij dan toch geneigd tot het kwade? Nee, zegt Rutger Bregman. "De meeste mensen deugen". Maar hij schrijft wel heel erg naar die conclusie toe. Nee zegt Colet van der Ven in haar onvolprezen boek "Het kwaad en ik." Wij zijn de optelsom van de omstandigheden waarin wij opgroeien. Verwacht niet van iemand die als kind van vier met zijn vader mee op inbrekerspad omdat hij zo handig door wc-raampjes kon klimmen, dat hij mijn en dijn goed verinnerlijkt heeft. Verwacht niet van de jongen die van zijn vader, een pooier, op zijn twaalfde een bezoekje aan een prostituee cadeau kreeg een helder beeld over de goede verhoudingen tussen mannen en vrouwen.

"Op een avond vertelt een oude wijze Cherokee-indiaan aan zijn kleinzoon bij het knapperend houtvuur over de innerlijke strijd die bij veel mensen van binnen gaande is... Hij zegt:

Mijn zoon, deze strijd is eigenlijk een strijd tussen twee wolven die binnen in ons allemaal huizen. Een grijze en een bruine. De grijze wolf vertegenwoordigt het kwade. Hij is boos, woedend, ontevreden, jaloers, afgunstig, bezorgd, verdrietig, bang, hebzuchtig en arrogant. Hij is vol zelfmedelijden, schuldgevoelens, spijt, wrok, minderwaardigheid, leugens, valse trots en superioriteit. Alles draait om zijn ego. Hij zoekt ruzie met iedereen want hij vertrouwt niemand. En daarom heeft hij geen echte vrienden.

De bruine wolf staat voor het goede. Hij is vriendelijk en doet niemand kwaad. Hij geeft vreugde, vrede, liefde, hoop, nederigheid, welwillendheid, empathie, vrijgevigheid, waarheid, compassie en geloof. Hij is behulpzaam, genereus, rechtschapen, en zachtaardig. Hij leeft in harmonie met de wereld om hem heen. Hij vecht alleen als het nodig is, zorgt voor de andere wolven en is trouw aan zichzelf.

Hij zwijgt even zodat zijn kleinzoon een beeld kan vormen van deze twee wolven. Dan zegt hij: 'Iedereen heeft die twee wolven in zich. En beide willen de baas zijn in mijn denken, doen en laten.'

De kleinzoon denkt even na en vraagt: 'Welke wolf wint er?'

De indiaan antwoordt:

De wolf die jij voedt. De wolf die jij aandacht geeft! Want alles wat je aandacht geeft, groeit.

Misschien kende u dit verhaal. We worden wat we voeden en opgevoed worden. Afhankelijk daarvan wint het goede of het slechte in ons. Mooi en overzichtelijk. Maar er is ook een andere afloop van het verhaal:

De kleinzoon denkt weer even na en vraagt: 'Maar welke wolf wint er?'

De indiaan antwoordt:

Ze winnen allebei, want ik geef ze beide aandacht! Zie je, als ik ervoor kies alleen de bruine wolf te voeden, zal de grijze om elke hoek verstoopt zitten om te wachten tot ik afgeleid word en springt dan op om de aandacht te krijgen waarnaar hij hunkert. Hij is altijd boos, jaloers, ontevreden en bang. Hij zal de bruine wolf altijd bevechten. Als ik de grijze wolf ook aandacht schenk en hem erken, omdat ik hem begrijp en omdat ik zijn sterke krachten af en toe nodig heb, is hij tevreden en gelukkig. En de bruine wolf is gelukkig. Want de grijze wolf heeft veel kwaliteiten: hij is vasthoudend, moedig, onverschrokken, wilskrachtig en is een groot strategisch denker. Dat heb ik van tijd tot tijd nodig en dat ontbreekt de bruine wolf. En de bruine wolf heeft compassie, zorgzaamheid, kracht en het vermogen om te herkennen wat er in het beste belang is van allen.

Zie je jongen, de bruine wolf heeft de grijze wolf aan zijn zijde nodig. Als je er maar één voedt, zal de andere verhongeren en zullen zij beide onbeheersbaar worden. Door ze beide te voeden en te verzorgen, zullen zij je goed van dienst zijn en niets doen dat niet een onderdeel is van iets groters, iets goeds, iets van het leven. Voed ze alle twee en er zal geen interne strijd voor je aandacht meer zijn. En als er in jou geen strijd is, kun je naar de stemmen van het diepere weten luisteren, dat je in elke omstandigheid zal begeleiden bij het kiezen wat goed is.

Vrede, mijn jongen, is de missie van de Cherokee in het leven. Een man of een vrouw die vrede van binnen heeft, heeft alles. Een man of een vrouw die verscheurd is door de oorlog in zichzelf heeft niets. Hoe je ervoor kiest om om te gaan met de tegengestelde krachten in jezelf zal je leven bepalen. Verhonger je de ene of de andere óf begeleid hen beide.

Ook in jou mijn jongen huizen deze twee grote krachten. Behandel beide respectvol, dan winnen beide en is er vrede!

Ik herken dat. Ook in mij huist naast de bruine, de grijze wolf. Hij neemt zijn plaats in en staat die niet af. We vechten wat af, die wolf en ik. Misschien moet ook ik die duistere kant van mijzelf accepteren en daar dan toch de positieve kracht van gebruiken. Mensen zijn rare wezens. Waarom doe ik niet wat ik wil, waarom doe ik wat ik niet wil? Al het beschamende, neem het van mij.